

Vad gör svenska läkare i Afghanistan?

Försvarsmakten värvar läkare för internationella uppdrag. Det senaste lockbetet är att sända ut röntgenbilder, föreställande en skottskadad arm och med texten »Var med om sånt du bara läst om«. Vad är det då vi som läkare förväntas bli intresserade av att uppleva?

Enligt Försvarsmaktens webbplats genomför man nu en genomgripande reformering av försvaret, från det tidigare skalförsvaret av svenskt territorium till »flexibla och tillgängliga insatsförband som kan användas både nationellt och internationellt i snabba förlopp«. Den internationella verksamheten ökar »genom samverkan med andra länders militära styrkor på platser där oro och kriser uppstår« och på så sätt att »såväl enskilda svenska individer som förband deltar i fredsfrämjande [min kursivering] uppdrag runt om i världen« – det vill säga i krig [1]. Däremot deltar i dagsläget inte en enda svensk soldat i något av FN:s fredsbevarande uppdrag [2].

Det tydligaste exemplet på den nya inriktningen är Afghanistan, där Sverige tillsammans med en rad andra nationer ingår i »International Security Assistance Force« (ISAF) – en NATO-styrka [3] som tillkom på »inbjudan« av en, efter USA:s invasion av landet 2001, tillsatt lydregering, och som sedan i olika omgångar, senast i resolution 1943 (2010), fått förnyat mandat av FN:s säkerhetsråd.

Den svenska riksdagen har flera gånger, senast i december 2010, med stor majoritet

beslutat om fortsatt deltagande i ISAF. Det tidigare förhålllet att insatsen ska hållas åtskild från den amerikanska rena krigsinsatsen i Afghanistan – »Operation Enduring Freedom« (OEF) – har med tiden försvunnit. ISAF och OEF verkar nu i nära samarbete och under gemensamt befäl. Målet är att – tillsammans med en genomkorrupt regering i Kabul, vars legitimitet vilar på avancerat och omfattande valfusk [4] – besegra en upprorsrörelse bestående av talibaner och andra grupper i landets olika provinser. Det råder, efter närmare tio års krigföring och hittills fem stupade svenska soldater, fortsatt stor osäkerhet om hur och när detta mål kan komma att uppnås [5, 6].

Vad gör då svenska läkare i Afghanistan? Landet är utan tvivel i behov av stora insatser inom hälso- och sjukvård. Barnadödligheten (»under-5 mortality rate«) är 257 döda barn per 1 000 levande födda – högst i världen! Var åttonde kvinna dör i barnsäng. Eftersom situationen förbättrats i nästan alla andra länder är Afghanistan i dag det sämsta landet i världen att vara kvinna eller barn i [7]. Möjligheterna för svenska läkare att göra en insats är rimligtvis oändliga. Vad erbjuder då Försvarsmakten?

Av Försvarsmaktens information om läkarinsatserna framgår att »när personal i den svensk-finska styrkan i Afghanistan skadas förs de till fältsjukhuset i Marmal«, bemannat främst av tysk personal. Därifrån sker snabb hemtransport till Sverige [1].

Den svenska kirurgiska kompetensen finns framför allt inom operationsenheter kallade FKF (framskjuten kirurgisk förmåga), utlokaliserade till ett par orter en bit bort från den svenska basen i Mazar-e-Sharif. Deras uppdrag är att genomföra rent liv-

Foto: Sergeant Mats Nystrom

På Försvarsmaktens webbplats beskrivs bland annat verksamheten i Camp Northern Lights, där svenska läkare ingår.

räddande åtgärder på svårt skadade inför avtransport – en kompetens som sällan testats och som i alla händelser inte verkar komma den afghanska civilbefolkningen till del. Därutöver tillbringar den svenske doktorn sin tid med att på den välbevakade hembasen »läsa, titta på DVD, spela TV-spel eller träna i det gym som finns på området« [8].

För den läkare som söker utmaningar och önskar göra verklig nytta för den afghanska civilbefolkningen finns bättre alternativ. Sjukhuset Ahmed Shah Baba i östra Kabul utvecklas just nu med Läkare utan gränser (MSF) hjälp till ett omfattande distriktssjukhus med akutsjukvård och operationsmöjligheter. Under 2009 gjordes 19 000 patientundersökningar, och 1 000 kvinnor fick hjälp till säkra förlossningar. Dessutom vaccinerades nära 10 000 barn mot en rad smittsamma sjukdomar. Läkare utan gränser stödjer också provinssjukhuset i Lashkargah, huvudort i Helmand i sydvästra Afghanistan [9]. Även Röda Korset stödjer med olika insatser inte minst kvinno- och barnsjukvård i landet [10].

En viktig grundprincip för humanitärt arbete i krigszoner är att det hålls strikt åtskilt och på behörigt avstånd från olika krigsinsatser [11]. Trots detta hävdar man från ISAF-

håll att närvaron i Afghanistan är nödvändig bland annat för att »skydda« olika hjälparbetare [12]. ISAF envisas också med att köra omkring i vita fordon, vilket garanterar en sammanblandning med MSF, något som år 2004 kostade fem MSF-medarbetare livet och gjorde att MSF för flera år lämnade landet. Mycket talar också för att det går lättare att bygga och utrusta skolor, och få fler elever (både pojkar och flickor), i skola i områden utan utländsk militär närvaro [13, 14].

Ett särskilt problem rör möjligheten för svenska läkare att få ledigt för utlandsarbete. För läkare som engageras av Försvarsmakten går det generellt ganska lätt. Men den som försöker få ledigt för humanitärt arbete möts inte sällan av problem. Här behövs en attitydförändring. Arbetsgivarna måste sluta upp med att hota medarbetare som vill anmäla sig för 6–8 veckors humanitärt arbete med repressalier, inklusive hot om avsked och olika rättsliga åtgärder. I stället bör arbetsgivaren se dessa medarbetares insatser och erfarenheter som en merit för den egna verksamheten och som ett uttryck för en hög moralisk standard.

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*

REFERENSER

- Rubin AJ, Gall C. Widespread fraud seen in latest Afghan elections. *New York Times*. September 24, 2010.
- Unicef. *The State of the World's Children*. New York: Unicef; 2010.
- Örtenwall P. Erfarenheter som kirurg i Afghanistan. *Svensk Kirurgi*. 2009;69(3):158–61.
- Mast J, Nielsen MG, Vastel P. Håll isär humanitär hjälp och militära insatser. *Göteborgs-Posten*. 21 okt 2010.
- Forssell J. Biståndet kräver militär närvaro. *Svenska Dagbladet*. 22 okt 2010.

GUNNAR OLOFSSON med dr, överläkare, specialist i kirurgi och urologi, Göteborg; har erfarenhet av en rad humanitära insatser
gunnaroson@gmail.com

Läs mer Fullständig referenslista Lakartidningen.se